Martin Kukučín

Veľkou lyžicou

Martin Kukučín

VEĽKOU LYŽICOU

Kapitola 1

„Jaj, aká úroda! Ešte som takej nevidel. Čo sme žito sviezli a toto druhý voz jačmeňa, už sme nad srubom. Záčin už dnes bude plný a nebude ani vôdor stačiť. Ovos nám príde uložiť do rezačky, i do cieničky k ovčiarni. Nech nás len Pán Boh od nešťastia chráni a zavaruje, lebo teraz pod jeseň je človek najbiednejší. Máš plné záčiny, a pod chvíľou ti môže všetko zblčať. Ani sa nezobzeráš, a si na holej dlani.“

„No, ani ja nepamätám takéhoto požehnania božieho“, prisviedčala Mišovi Ferancovie jeho žena Zuzka, ukladajúc v záčine jeden snop po druhom, ako jej muž vidlami s voza podhadzoval.

„Hľa — včera zas horelo v Búranoch. Bože môj, budeže zas žobrače, ani sa neobhrnieš pred ňou.“

„Starý, buď rád, že máš z čoho. Vieš: lepšie dávať, že pýtať. Blahoslavený človek, čo sa nemusí tej palice chytiť.“

„Veď je pravda; ja tiež nerád zatváram ruku pred chudobou. Ale či sú hodni dobrého slova, čo si sami podpália? Takého už nehodno len palicou, alebo týmito vidlicami... Hôže, hô! Nuž ale kdeže si, Cyril? Čo ich nedržíš za retiazku?“

Zdola ozval sa ešte skoro detský hlas: „Hô, Sivoň; hejk hore, Turoň!“ a bolo počuť, ako bičisko dopaduje na pysky volom a ako voly ometajú hlavami

„Nebiže ich bičiskom, ktože to kedy slýchal? Raz sa ti zduria a i s vozom ujdú do sadu: potom rob s nimi, čo chceš. Bitkou statok nenakriatneš, ba bude ti ešte horší. A čo by si ty povedal, keby ti poprstoch poklepali paličkou, že mrzko píšeš? Potom bys‘ krajšie písal?“

„Ale keď ma nechcú slúchať! A tento podsebný ma vždy oňucháva a ofukuje.“

„Nie divota, Cyril; vieš, že ťa nezná. Hej, voly nerady vidia belasníkov. Tejto zimy, keď kupci prišli do nás, tiež ten podsebný mal ich večne pobiť, lebo boli v beláskach. Hja, i hovädo vie, že najviac mäsiarov býva v beláskach.“

„Ale ja som nie mäsiar, ja im neublížim. Aha, zas ňuchá.“

„Veď ťa on nezje; len mu daj pokoj.“

A Mišo ponáhľal sa s robotou, aby Cyrila vyslobodil z nemilej a jemu neprístojnej práce. Voz pod chvíľou bol prázdny, drabiny a švorce pooberali zo stebiel a klasov, ktoré sa na ne pozachytávaly, a voz sa v sade obrátil Cyril stál stranou a díval sa zvedavo na rodičov, čo robia. Všetko mu bolo také nové, ako by len teraz bol videl narábať s volmi a vozom. A ono len pred troma rokmi poháňal ešte otcovi, keď ho boli vypýtali zo školy. Pravda, od tých čias zmenilo sa veľmi mnoho.

Vtedy bol len dedinským žiakom, a dnes je — nuž je študentom. Hja, veru — a to už študentom tretej latinskej! Ono tretej ešte neskončil, len po prázdninách — ak mu dá Boh zdravia a života — príde do nej. Ale už má i teraz právo menovať sa treťotriednikom, a on toho práva užil hneď po skúškach, keď, píšuc domov, podpísal sa: Cyril Feranc, žiak III. gymnaziálnej triedy. Nuž odpusťme mu to. Všetko sa driape dohora a pritom málokto hľadí na urobenú už cestu, ale radšej na tú, čo je bezprostredne pred ním.

Mišo Ferancovie zarubnul veru do hrubého stromu, keď si syna dal do škôl. Nuž nebola to jeho vôľa; ani sám nevie, ako na to prišiel. Pomery ho ta vohnaly, a on bežal, ako zajac — na ranu. Už samo narodenie chlapcovo bolo tak trochu čudné: chlapček sa v čepčeku narodil. Hej, málo tých, čo by hneď prírodou boli tak vyznačení. Nie div, že i celé Záhorie rozvlnilo sa rečami o tejto veci. Staré ženy prorokovaly naisto, že ten chlapec, nech sa dá na čokoľvek, vždy bude šťastný. Ktorého rodiča srdce by nezaplesalo, keď počuje nad osudom svojho dieťaťa takýto výrok? Kto opíše radosť Zuzkinu? Ona videla svojho syna v sláve, v zlate, v bohatstve, vysoko — vysoko. Ach, že nemôže ze ním, že jej tak uteká z materinského náručia! Je šťastná, ale jej láska zostáva neukojenou, že len z diaľky môže sa dívať na vlastné dieťa.

Toto radostné rozochvenie pripravilo rodičov temer o všetku rozvahu, aká najmä v tomto stave sa vyžaduje. Tu je čas porobiť už prvé kroky za blaho dieťaťa. Každá zameškaná maličkosť, najmenší omyl mávajú veľké následky, lebo nahradiť sa nedajú. Otec bol ako bez rozumu. Svoje dieťa by bol ľahko večne nešťastným urobil: bol by vám ho zabudol vyložiť na prípecok! Ale na šťastie tu bola obecná baba, ktorá v takýchto veciach nedala sa ani čepčekom miasť; tá hneď naskočila naň:

„No, a chlapca si nevyložíš na prípecok?“

„A načo?“

„To je už len reč! Poznať, že nevieš ešte nič. Ak chceš z chlapca mať skrčenca, dobre; ale ak chceš, aby ti narástol, ukáž mu, koľký má byť. Zato, že sa ti v čepčeku narodil, nemusí byť ešte obrom.“

Mišo poslúchol babu, a tak nedávajme mu viny, ak by jeho syn nenarástol. On už urobil všetko, čo mohol. Ba vyniesol ho ešte i do stajne, aby ho i statok videl. Ten tiež patrí k domu; nech teda vie, že jest už mladý gazda.

I bolo by sa všetko v bázni božej dobre skončilo, keby si bola baba

neublížila. Ale ako šla pod cieňu po triesky, že šestonedieľke niečo uvarí, stupila na sekeru, čo bola o klát opretá. Nohu jej krv zaliala, a neborká baba nemohla ani pokročiť.

Krv jej pavučinou a práchnom horko-ťažko zastavili a odniesli milú stvoru domov. Nuž ako stádo bez pastiera blúdi, tak i u Ferancov všetko išlo naopak. V dome, okrem chorej, inej ženy nebolo. Miško voľky-nevoľky chytil sa varešky a vymýšľal cele nové jedlá, Ale keď je gazda v kuchyni, kto bude vo dvore? Radil sa so ženou, čo by tu bolo robiť: bez pomocnice nezajdú sa ani deň. Usniesli sa na tom, že poradia sa baby, čo by bolo robiť.

Baba si netrúfala, že by jej do krstenia noha k sebe prišla. Po veľkom duševnom boji poradila Mišovi, aby zavolal starú Katrenu, že tá vyzná sa trochu v babských veciach. Hovorila to s takým pocitom, ako keď chorý berie jed: veď musela postúpiť pole svojej sokyni, ktorá jej chlieb odobrať chcela. No, čo robiť, keď inej pomoci niet?

Tak, hľa, Katrena vtiahla do Ferancov a istou rukou chopila sa vlády v izbe i kuchyni. Krátkym časom všetko sa vrátilo v riadne koľaje. Ba šestonedieľka a jej muž si veľmi pochvaľovali, aká je s ňou veľká poľahoba. Ona rozumela sa nielen do babstva, ale i do pečenia kúskov a iného pečiva, čo pri krstení nesmie chýbať. Tak čím väčšmi blížilo sa krstenie, tým väčšmi stúpala starosť o kuchyňu a ustupovala o šestonedieľku a dieťa: Katrena točila sa viac vôkol koryta, než vôkol šestonedieľky. A to bola veľká chyba, stará baba jej to tiež mala za zlé. No, to už bolo potom neskoro!

Krstenie už tu, nuž všetko je hotové! Vatra na ohnisku obložená je veľkými hrnci, ako by sa malo zvárať. Duchovní kmotrovci už v izbe, oba mladí manželia, ktorí ešte nikdy ku krstu neniesli. A Katrena ešte i teraz kutí sa kdesi v kuchyni. Hja, nie blázon na toľké hrnce dozerať! Konečne zamenili ju kuchárkou inou a vypravili i s kmotrovci k svätému krstu. To stalo sa tak naponáhle, že Katrena ani poriadne obliecť sa nestačila, ešte cestou si musela naprávať šatku na hlave. Prišli pekne do chrámu božieho; čas uhádli navlas, lebo ľudia práve odchodili preč. Obrad sa začal i postupoval pekne. Iba príde na otázku: „Aké meno žiadate dať dieťatku?“ Tu zostali všetci, ako by im nohy podrazil. Kmotrovci pozerali na babu, Katrena zas mihala na nich. Ale takto to nemohlo zostať, otázka sa opakovala; no odpovedi nič. Konečne sa osmelí Katrena a povie, že ona veru nevie. Nazdala sa, že ju pošlú chytro do Ferancov, opýtať sa, a že ju dočkajú s odpoveďou. Ale pán farár nedal sa mýliť. Dal chlapčekovi meno sám, a to Cyril. Práve vtedy bol jubilejný rok pokresťanenia Slovanov. Keď p. farár riekol: „Krstím ťa, Cyril, vo meno Boha, Otca, Syna i Ducha svätého“, Katrene podlamovaly sa nohy a mdloba jej išla na srdce. Akoby i nie, nad takýmto novým, nikdy neslýchaným menom. A odporovať je už márno, chlapec je pod tým menom už i do matriky vnesený.

„No, veď, sme my vykázali!“ bedákala baba. „Čo nám len povedia u

tých Ferancov!“

Kmotor si to tak hlboko nepripúšťal k srdcu:

„Ja som tomu nie vina. To je povinnosť babina, aby sa opýtala, aké chcú dať dieťaťu meno. Čo ste to len smysleli, stvorička!“

Katrena bola cele zničená. Chrbát zhrbil sa jej pod ťarchou previnenia, ktorého celú hĺbku ponímala citom opravdovým.

„Čo som len smyslela, čo som smyslela! Boh ma ranil slepotou a hluchotou, keď som odchodila. Bola som v kuchyni, dozerala som tam verne a svedomite; ani obliecť som sa nestačila. Ach, keby kmotrovia boli bývali skúsenejší, boli by sa oni opýtali. Ale takto — jedno k druhému.“

„Kto by sa bol nazdal, že vy na to zabudnete. To mi ani do päty nevošlo. No, už sa stalo, darmo si budete želieť.“

Ale s takouto chudou potechou nemohla sa uspokojiť. Jej tu išlo nielen o hnev Ferancovcov, ale i o dobré meno. Keď ju ta volali, len preto išla, aby ukázala, že ona vie ešte viac, než stará baba. A dosiaľ darilo sa jej všetko, ako dobrému kalendáru; pochvaľovali ju ako skúsenú osobu: a teraz, keď už má vec dokončiť, terajšiu babu shodiť — pridá sa jej takáto mýlka. Slzy jej vyhrkly z očú, pomysliac, ako stará baba bude sa radovať a ľudia smiať.

U Ferancov čakali návrat svojich hostí netrpelive, lebo pred chvíľou im prišlo na um, aká chyba sa stala. Trnuli starosťou, čo sa to tam robí. Či ich pán farár nevráti vyzvedeť meno dieťaťa. Alebo či ich nevyhreší, že na takú hlavnú vec nemilobohu zabudli. Najmä Miša to mrzelo,

„Ani som nepil, ani nič — a takto zabudnúť!“

„Ba mne že neprišlo na um, keď som im oddávala dieťa! Ale tu ležím, ako kus dreva!“

„To bola moja starosť; ja len neviem, ako sa to mohlo pridať. Len vo fare čo si budú myslеť o nás! A keby sme sa neboli ešte včera o tom radili. Ale radíme sa pekne-rúče, a oba zabudneme.“

„Možno, Katrena počula, že ho dáme krstiť po starom otcovi Janom. Var sa len dovtípi.“

„Horký jej dovtípil! Ani jej vtedy v izbe nebolo. Vidí sa mi, že sádzala do pece.“

„No, nech sa stane vôľa božia! Darmo je, ešte tohto v našom dome nebolo; každý môže nám uznať, že po prvý raz sa to ľahko prihodí.“

Ako vstúpili s dieťaťom do izby, rodičia jednými ústy pýtali sa ich: „Je pokrstené?“

„A akože? Prečo by nemalo byť pokrstené? Či pre to meno?“

„Ó, veď som ja len sprostá, keď som sa vás tak neopýtala“, začala zas svoju nôtu baba.

„Ba my — my, že sme vám nepovedali. Ozaj, akým menom ho krstili?“

Všetci traja zas len pozerali jeden na druhého, sťa vtedy pred tou krstiteľnicou. Kmotor si trel čelo z celej sily — no darmo. Kmotra si netrúfala hlavy lámať nad tým; vedela, že by toho nikdy neuhádla.

Konečne zahanbený kmotor vyznal za všetkých:

„No, my veru nevieme. Čo nám hneď poodtínate hlavy — nerozpamätáme sa naň.“

Miško sa zadivil nad tým. Trochu s nevôľou nad týmto novým pádom, i vyznal to: „A akože by to bolo? Veď ste tam boli.“

„Veď boli, veď boli! Ale to meno vám je také, že hneď vyjde z pamäti. Nikdy som ho ešte nepočul.“

„Ani vy, Katrena, nepamätáte sa naň?“

„Ja? Ja som ho od ľaku ani dobre nepočula: nie to že by som si ho bola i zachovala.“

„A sišlo by vám na um, keby vám ho niekto napomenul?“

„Možno, že by po biede len prišlo — ale kto vám ho tu napomenie!“

„A nie je Jano?“

„Nie. Povedám, že je to nie sedliacke meno. Ani u pánov som ho nepočul.“

„Adol?“

„Adol — tak každého žida volajú.“

„Viete čo“, povie Miško, „v kalendári sú vraj všetky mená, hľadajmeže ho tam.“

„A veru je pravda“, zaradoval sa kmotor. „Máte kalendár?“

Chytili kalendár a slabikovali v ňom rad-radom tie neznáme mená. Nad každým skoro strhla sa hádka, či je nie to hľadané. Konečne zunovalo sa im i to. Kmotre nadišla veľmi dobrá myšlienka.

„Viete, čo — choďte do fary a opýtajte sa. To bude ešte najlepšie, a tam vám vďačne povedia.“

Konečne naviedli na to Miška, lebo nik nechcel sa podobrať na to. Pán farár mu meno povedal, ale on netrúfal si, že by ho nezabudol. Dal si ho napísať na papierik.

„Hm, Cyril — Cyril. Ja som o takom mene ani nechyroval.“

„No, a to je, vidíte, veľmi pekné meno. Tak sa volal jeden z apoštolov, čo obrátili našich predkov na vieru kresťanskú.“

„No? Tak je to už iné, to je iné.“ A Miško celkom spokojne vrátil sa domov.

„No — akéže je?“ spytovali sa ho jedným dúškom.

„Cy-ril!“

„Aha — Cy—ril! Teraz mi, vidíte, už huplo do hlavy. Divné meno! Komu by i prišlo na um! Len ako ho mohli ten pán farár tak chytro vymyslel Pane Bože, Cyril! Počul to kedy ktorý človek?“

A všetci sdieľali podivenie kmotrino. Šestonedieľka nebola by mala proti tomu nič; len to nevidelo sa jej, že je také nové, neslýchané. Ona sa nechce od iných ľudí deliť, a preto bola by radšej, keby jej chlapca boli obyčajným menom krstili. Vzala nemluvňa na ruky a vykladala nad ním:

„Nebožiatko — veď sme ti dali dar do vena! Ach, to sa ešte nepridalo živej duši na svete. Nebudeš mat v dedine nikdy poctivosti. Ach, že som

zabudla!“

„Zuza, majže trochu rozumu!“ káral ju muž. „Nešťastie nechodí po horách, ale po ľuďoch. My sme tomu veru nie vina. Zabudli sme, ako zabití — nuž zabudli sme! Leťže čelom do steny! A už veru ja myslím, že meno ako meno: to ešte nezabilo nikoho. Nech len bude hodným človekom, vždy mu bude dobre na svete. Čo len pre meno — pre to môže mať vždy poctivosť.“

„Horký bude! I tie deti na ceste ho budú prezývať! I v tej škole sa ich musí strániť, ako zbojník. Každý sa mu doň zadrapí. A keď narastie — no, potom ešte len bude! Ako sa mu budú smiať pri prvej ohláške. Nebožiatko — zhynie mi tam od hanby a potupy.“

„Hej, do tých čias koľko ešte vody ujde! Ešte sme len v plienkach. Ono je to meno divné, pravdu poviem, nikdy som ho nepočul. No, ale zas smiať — to sa nik nemusí na ňom. A ani sa nebude, nie veru! Do tých čias ešte — Bože môj — ľudia privyknú naň, ako nič. Keby to bola nejaká prezývka, veru by mu ho pán farár neboli dali; ale že mu ho dali, už musí byť pekné. No — a Cyril, veď to nebol tiež potáraný človek: to bol apoštol, našich predkov obrátil na vieru kresťanskú.“

Šestonedieľka odhrnula plachtu, ktorá bola pred posteľou spustená, a hľadela na muža. Len kde nabral toľko tej múdrosti, veď o tom jej dosiaľ nikdy nerozprával. A ako krásne to vie všetko povedať — hneď jej je ľahšie na srdci, tak ju potešil.

Tak konečne uspokojili sa všetci a krstenie skončilo sa v mene božom dobre.

No, príhoda táto i v dedine vzbudila obdiv a hnev. Ľudia to pokladali práve za taký zázrak, ako zatmenie slnka. Veď akoby i nie! Už jest dosť všelijakých mien, ale takéhoto ešte nepočuli. Na druhý deň, keď šly na lúky, ženy o inšom ani nehovorily.

„Háj — Bože môj — zdupnela som, keď mi povedali, aké meno dostalo to dieťa.“

„Nuž človek paromaže nezdupnie! Koľko ľudí sa už v našom kostole krstilo, ale ešte ani jednému nedali takéhoto mena. Všetkým boly starootcovské mená pekné, len týmto v tom kaštieli nie. Chcú sa už povyšovať nad nami, ale ono môže sa to i zvrtnúť — ó, môže!“

„Ba, ženy — ja povedám, že sa čosi stane! Ľaľa, keď tá hviezda bola sa tiež ukázala s tou dlhou metlou: nebola vám hneď vojna? Už čosi bude.“

„Oj, už veru vojny pre Ferancovie chlapca nebude; mala by to byť i prečo. To veru len tak vojna!“

„No, ale sa čosi v našej dedine stane, lebo u rychtára tiež sliepka zakikiríkala. Hej — a keď vám raz sliepka zakikiríka — pamätajte, dedina neobíde na sucho. Ľaľa, zalanským zakikiríkala nám sliepka — pravda, iba raz, lebo ju môj muž hneď zabil — a zápät za tým neskydol sa celý most do potoka? Len títo nehanblivci — ba veru mi je taká protiveň na nich, čo nikdy — keď si tak dieťa zohavia na posmech svetu.“

„Ale veď si ho nezohavili — len mu zabudli dať meno. A keď ho tak pán farár pokrstili, či ho oni majú odkrstiť?“

„Ej, nech si to verí, kto chce, ale ja nie. Ten slávny gazda prehrebá sa vždy v tých knihách. Ja večne neviem, čo má toľko v nich...“

„Veru svätá pravda. Ten je nie súci za gazdu, len za akéhosi hvezdára... Večne v tých knihách sa prehrebá.“

„Veď nech sa tam prehrebá, ale dedinu nech neuvaľuje do takého posmechu.“

Kapitola 2

Miško počúval všetko, čo o ňom hovorili ľudia, a bolo mu veľmi ľúto, že prišiel bez všetkej príčiny do rečí. On nikdy neohlásil sa v obci, len aby ľudí neupozorňoval na seba. Radšej zniesol krivdu, ako by sa bol šiel žalovať. S jedným, s dvoma ľuďmi vedel veľmi múdre hovoriť, ale už s troma — to sa už okúňal. A jednako nemohol mať od ľudí pokoja, ba mal viac nepriateľov v dedine, než hocijaký krikľún. Každý, kto nemohol k inému pristúpiť, to sa na Miškovi previezol. On nikdy neublížil ani muške, a doňho sa každý zadrapil, ako do hrachu pri ceste. Chlapi ho vysmievali, že je vždy doma, že drží pec, aby mu neutiekla; ženy zas len pre toto chválily a závidely ho Zuzke. Hja, chudinky, tešily sa tým, že dobrá žena nedostane dobrého muža, len korheľa; iba taký tĺk, ako Zuzka, má dobrého muža, čo vždy doma sedí.

A ono Miško nestrážil domu, ale hrdloval a robil verne a svedomité. Ale ho i Pán Boh požehnával. Mal len osemnástku, čo mu po otcovi ostala, ale prichoval vše viac na nej statku, než hociktorý osminár. Ale ani jeden osminár nenasvážal toľko zbožia, ako on. To mu vidno i v sypárni, ktorá ani v prednoví sa nevyprázdnieva. Je v nej i starého zbožia dosť; pšenica vraj pamätá i to, keď zvon na vežu ťahali. No, i v prieči ne len jest čosi v tej tulipánovej truhle, čo Zuzka ešte so sebou doviezla. Tam je krčiažok, do ktorého so dňa na deň pribýva. Zuzka sa kochá, keď pozre po nedeliach doň. No, ale pod ním jest ešte viac. Tam je katechizmus, z ktorého ešte Miškov otec sa učieval, s primitívnymi obrázky a obšuchanými pargamienmi. Hej, sú v ňom i krajšie obrázky! Na nich by sa i bezbožník pokochal. Bol by ten katechizmus otcu-materi hoden dvesto zlatých. Veď skoro zpoza každej karty vyvalí sa zlatka a zpoza mnohých i piatka. Čidali, že by sa hocikto z takého katechizmu vďačne učil.

A načo sú im peniaze? Hej, nájde sa im ono miesto. Ešte treba, aby sa im tie zlatky popremieňaly v piatky, a potom — bude, čo má byť. Kúpi sa široký intravilán pri hradskej a na ňom vystaví sa hodný dom so závristým dvorom. Nuž na to budú tie peniažky. Čo prichová sa jalovica, tá sa nechá, a stará krava sa predá; peniaze za ňu pôjdu do katechizmu. Pred jarou vyprázdnia sa skrine, čo sa utŕži za zbožie, i to pôjde ta. O dva, o tri roky, ak Pán Boh požehná — katechizmus bude dosť tučný, a svet otvorí ústa, čo ten ťuťmák Ferancovie stvára.

Dva-tri roky prešly, a Miško zanechal starootcovský dom a presťahoval sa do nového, ktorý si on sám vystavil. Keď teraz pozre na ten starý domec, ako tam na strmom vŕšku smutno stojí, zasmeje sa mu duša. Hej, a keď vidí tú strmú cestu, ktorou do starého domu chodieval, a keď si predstaví, ako sa mu volky pod jarmom krčievaly, idúc hore vŕškom do dvora, pýchou vypnú sa mu prsia. Teraz sa veru nemusia krčiť, keď je dvor

ako dlaň rovný. Koľko posmechu už jeho starý otec musel zniesť, keď so zbožným vozom až k mostu ťahal, aby sa tam na širšom mieste obrátil, a vrátil sa hore úzkou cestičkou do dvora. Cesta, ktorá do starého dvora viedla, tvorila s uličnou taký ostrý uhol, že len s jednej strany sa mohlo na ňu vyjsť. Preto, keď voz išiel s nižného konca dediny, musel vždy zachodiť k mostu, tam sa skrútiť a vrátiť sa nazad.

Skoro zakažným, keď k mostu tiahol, ľudia zo žartu spytovali sa ho: „Var‘ Židovi vezieš to zbožie? Hľaďteže ho, hľaďte! Prejde popred vlastný dom, a ani sa len neobzre, len kdesi ťahá.“

Miško sa im vše len zasmial a, akoby zo závisti, pohodil: „Dobre sa vám smiať, keď máte dvor ako dlaň.“ Ale sám sebe vždy doložil: „No, nebudete sa dlho smiať. Kto sa bude smiať naostatok, ten sa bude najlepšie smiať.“

A ľudia si povrávali: „Chudák, dobrý chlap je ten Mišo, len keby ten dvor mal inakší. Veru by sa mu zišlo druhý nadobudnúť. Ale tu zkade: to je tá vec!

Miško — on sa naostatok smial. Jeho súsedi pokrúcajú hlavami, nijako neprace sa im do nich, ako ten bedár prišiel k novému domu. Ktorí ho predtým tak ľutovali, dnes už závistive hľadia naň. Nepáči sa im, že tak krátkym časom vyrástol im ponad hlavu. Hja, tak to býva na svete: nemaj ničoho, vysmejú ťa; maj sa k niečomu, závidia ti.

Cyril sa narodil už v novom dome.

Kapitola 3

Na chlapcovi hneď od malička bolo znať, že nie darmo má také divotvorné meno. Otec nemohol sa prenadívať, kde sa v ňom toľká múdrosť berie. Čo povedal, mohlo sa hneď za ním spisovať. Miško bol by sa veru dal na to, ale chudák nevedel písať tak chytro, ako chlapec hovoril. I ostatní ľudia krútili hlavami, keď počúvali od neho len samé múdre reči.

„Pamätajte, ten chlapec nedožije svojho desiateho roku."

„Ach, a prečo by nedožil? Veď nepoznať na ňom biedy."

„Hej — čo moc, to moc. Každý vám povie, že ten chlapec na svoj vek má mnoho rozumu. Také deti nechovajú sa rady. Zprvu vyhúknu, ako priesada, a zrazu ani človek nevie, len keď opadávajú — navidomoči. Môj brat bol práve takýto mudrák: a neumrel vám?"

„Ja — čože by ste to povedali — toho kôň pokopal — nuž tak!"

„No, uvidíte, či vy svojho chlapca budete kedy ženiť. Pravda, budete, ale bez muziky. Ja za jeho život ani dreveného groša nedám."

Keď Ferancovcom takto nahnali strachu, čo mali s chlapcom robiť? Zachodili s ním, ako s rozpuknutým krčiažkom. Prísneho slova mu nedali. Božechráň ho okríknuť, alebo mrzkú tvár mu ukázať! Mysleli si, že v kolíske majú kus zlata, a preto pilne ho kolísali, hoci nohy niže kolien mu už z kolísky visely, čo tak podrástol. Pri kolísaní mu ešte i spievali, ako v prvom roku, len aby lepšie spal.

Rozmaznaný Cyril vyrástol do kabane. Už v kabani začal napredovať vo všetkých známostiach — na podiv. On najlepšie vedel, pod ktorou strechou hniezdia vrabce, na ktorej vŕbe sú straky, v ktorom sade sú najlepšie hrušky a jablká, kedy dozrievajú a ako ostrvu nadložiť, aby sa k nim dostal. Ale vedel i iné veci. Poznal všetky litery; otec ho tomu naučil, ba i predpísal mu čo ľahšie uhlíkom na kozub, a on do tých čias majstroval, kým len neuhádol. Otec sa udrel do čela. „Hm, čo je pravda, to je pravda, ale z tohto chlapca, ak narastie, bude čosi. Má dobrú hlavu a tenkú kožu na čele — ten sa bude dobre učiť."

A už teraz sa zrodila veľká myšlienka v jeho hlave. Vo dne, v noci mu nedala pokoja; všetko len vôkol nej sa krútilo. Všetko, čo robil, len k tej myšlienke, k jej vyplneniu smerovalo. Starej dosť dlho tajil sa — ale nadišla ho slabšia chvíľa, i vyložil jej všetko ako na dlaň. Otvoril jej svoje srdce do korán, dal jej pozreť i do najtajnejšieho záhybu jeho, kde myšlienka tá ukrývala sa. Žena zľakla sa jej. Ona videla ju v nedohliadnej diaľke, jej duševná sila nemohla ju obsiahnuť: začala pochybovať o tom, že by mužov sen mohol sa splniť. No, zas ju to lákalo a čosi dodávalo sily jej kleslému duchu, aby verila.

„Ach, starý, len mi povedz, ako ti to mohlo prísť na um? Ako to urobíš? Dovolia nám to páni?... Počuješ, s tým nehodno popečkovať — to je nie

žart.“

„Haha! Či nám vraj páni dovolia! A čo pánov do toho? To dieťa je moje, ja z neho môžem vychovať, čo len chcem.“

„Ono sa to ľahko povie, ale ako urobiť: to je prvá vec. Nečítal si o Jánošíkovi, ako mu páni dali zošibať otca, že ho dal do škôl? Hej, svet je zlý; oni sa tiež strežú, aby sa im nik nemiešal do remesla.“

„Oj, kedyže to bolo! Jánošík — kedyže ten žil — Bože môj! Skala je skala — tá sa už od tých čias rozmrvila, čo Jánošík zakopal do nej svoj poklad. Nuž tak: nebolo to včera, ani zavčerom, bolo to kedysi!“

„Ach, moje dieťa... ísť do škôl... byť pánom... oh -“

„A čo by nešlo? Var‘ nemá z čoho? Čidali mu bude lepšie, že jeho otcovi? Pravda, ani ja by som za deravý šesták nevystúpil zo svojho domu. Keď príde do človečenstva, bude mu dobre a pri ňom — možno, i nám.

„Hoj, kedyže to bude; ja som stará, už sa toho nedožijem.“

„Veru Pán Boh vie — ale môžme sa ešte dožiť radosti po ňom.“

„Ty, Mišo, povedz mi, s čím ho budeš ta vyprávať? Vieš — s prázdnou rukou ho len nemôžeš posielať. Tu šatstvo, tu škola, tu bývanie a Pán Boh vie, čo ešte. To i zapereného gazdu hodí o zem, keď je to s roka na rok. My sme vytrovení do krajciara; vieš, že málo chýbalo, že sme sa pri tom dome nezadlžili.“

„No, len sa neboj. Každý rok sa prichová niečo: tu kravička, tu teliatko; predá sa i zo zbožia, veď nám je už teraz ľahšie, že vtedy, kým sme mali len osemnástku. Za humnom ešte vykopem tretiu jamu na švábku, čo bude na predaj. Tak budeme zas do krčiažka a do katechizmu ukladať, a uvidíš, že sa ti to zapáči.“

Od tých čias nehovorili viac o tom, no každý sám v sebe varil plán, ako uskutočnia ten ružový sen.

Miško sa hrdloval, sháňal; Zuzka, kde len mohla, utrhla si od úst; skývražila ako najhoršia skupaňa. A krčiažok je už v priečinku, po chvíli pôjde ta i starý katechizmus.

Chlapec prišiel do školy a začal vyvodiť nad ostatnými. Otec ho naučil slabikovať a niečo písať; mať zas všetky modlitby a načítať až do sto. S takýmito počiatky ľahko mu bolo všetkých vrstovníkov poshadzovať a zasadnúť na prvé miesto.

Rodičom sa šírily prsia, veď ich sen ide sa vyplniť. Miška najväčšmi mrzelo to, že ho syn už prevýšil, že ho už nemôže učiť. No, vžil sa pomaly i do toho, ba nehanbil sa od neho učiť rátaniu. Hm — veď sa mu to zíde. Ako ľahko si poráta, koľko mu príde za švábku; koľko by sa natrápil s prsty, hoci ich má desať.

V Záhorí ani netušili, na čom si Miško láme hlavu. Ako by im to i bolo prišlo na um: aby niekto, čo má len jedno dieťa, i to poslal preč, a to ani nie na remeslo, ale kdesi do škôl. Iba po konfirmácii začali si pretierať oči, keď Miško viedol chlapca do fary a tam robil čosi — ale dlho.

Od tých čias Cyril chodil deň po deň do fary. Tam vo dvore, pod

strieškou na lavičke, ho pán farár učili. To už pár ľudí videlo cez parkan. Len čo sa učí ešte taký mudrc. Slávny úrad pokrúca hlavou, že z toho nevykvitne nič dobrého. Ten papľuh na sedliaka už vie primnoho. Čo bude potom, keď sa ešte viac naučí! Taká potvora prevráti celú dedinu čím hore, tým dolu.

Rodičia každý deň očakávali syna túžobne, a keď prišiel domov, prezerali knihu, ktorú priniesol: ale málo vyrozumeli z nej. Veď i akoby! Ani litery sú nie ako litery: že by boly hrubé a pekne končité, ako v starom šlabikári a katechizme, ale sú akési okrúhle. Chlapec, pravda, z nej číta, ale veľmi málo mu rozumejú. Pochytili len to, že si opakuje vždy, že „pluval"; ale ani to nevyrečie, ako sa svedčí, iba akosi brbotľavo. Potom vraví často, že „dá ti", ale nepovie, ani kto, ani komu, a potom povedá, že „menšia" a „menšie" — a len toto vždy mele.

Otca to už domrzelo; on nerád mal, keď niečo dôkladne nevedel, i povie synovi: „Ale, chlapče, veď sa poriadnejšie uč, aby človek rozumel aspoň, čo vravíš."

„A vy viete po latinsky? Lebo to je po latinsky, a to každý nevie."

„A už vieš po latinsky?"

„No — pravdaže."

„Nože povedz niečo."

„Mensa... To je stôl."

„Stôl? Ach, Pane Bože ... Nuž to je po latinsky... A ako sa volá chlieb po latinsky?"

„To ja neviem."

„A haliena?"

„Ani to."

„A klobúk?"

„Ani to."

„Hm, hm — ja, že už všetko vieš."

Cyril nestačil dlho chodiť na učenie. Prišla jeseň; hrušky začaly za ich humnom dozrievať, keď mu naložili všetky veci na voz a vypravili ho ta ďaleko do škôl. Otec sám, ako patrilo, šiel s ním, aby syn ľahšie privykal. No, nespomohol mu tým mnoho; musel ho samého zanechať v šírom svete.

Týmto činom stala sa roztržka medzi ním a celou dedinou. Všetci ľudia ukazovali naň, že sa panští.

„Hej, žobráčisko, ešte mu kapsa popri boku visí, a už sa takto driape. Joj, to je pýcha, ale tá chodí pred úpadkom."

„Ach, už mu nebude nič. Žobrák dostal sa do sedla a drží sa hrivy ukrutne."

„A z koho to nagazdoval? Z nás. Veď to nie blázon: syna vyprávať do škôl. Čo len šaty stoja, a k tomu chova a bývanie. Povážte si len — to nejde po dobrom."

„Ale ako by i šlo, keď odoráva! Taký predrenec: na jar vyjde naostatku do poľa a naodoráva susedom po brázde, po dve — koľko mu to hneď

učiní! Do kosby ide zas samý prvý, a naodkáša, kde koľko môže. Ach, ba že takého človeka len trpia!“

„Trpia ho — i podkladať sa mu budú - takí blázni! Len nech sa ukáže niekde kúpa, už letia poň. Pri ňom nedajbože preplatiť niečo, tak naddáva. A nech zvie, že niekto nechal len jednu brázdu prielohom, to ponúkne sa hneď, že ju zaseje zpolovice. No, a podaj čertovi len palec, kým sa zobzeráš, už ťa drží za ruku.“

Ale hnev dedinčanov nezostal bez náhrady. Miško zrazu v celom okolí stal sa váženým človekom: tam závisť už neovládala srdcia, ľudia jasnejšie videli. Keď stál o trhu na rynku so zbožím, i z iných dedín zastavovali sa ľudia a šepkali medzi sebou:

„Pozrite, ten si dal syna do škôl. Bude mať z neho pána. A že je akýsi dobrý gazda.“

„Ono musí byť, lebo každý trh ho tu vídavam. Ale do škôl — to je preca moc. Ono ľahko sa to začne, ale ťažko skončiť. No — do hrubého stromu zaťal sekeru. Školy majú veľké ústa — mnoho stoja.“

„Už len musí cítiť, že má dobrú podložku. A bol chudobný, keď začal gazdovať: všetko si sám nadobýval, od motyky. A teraz pred jarou vraj predá i po dve jamy švábky. Takému je potom ľahko.“

Jarmočníci pokrúcali hlavou a povrávali si: „Čertovský chlap, čertovský chlap!“ A s veľkým uvážením pozerali naň.

Ale nielen prespoľní gazdovia, i remeselníci z mesta mali sa vôkol neho.

„Akože sa máte, Miško?“

„Kdeže ste boli?“

„Ale ste zdraví? Ozaj, ten syn, akože — privyká? Bude z neho niečo?“

A tieto prejavy účasti skoro vždy vyvrcholily v ponúknutí niečoho: „Nebudete mu niečo robiť? Kabát na zimu.“

„Ozaj — písal vám, či mu tie čižmy ešte trvajú? Ale ako by netrvaly — boly ani z ocele. Hja, ja mám remeň — to je už remeň!“

Ba i sklepník uponížil sa k nemu: „Miško, toto súkno bolo by vášmu synovi: je ako koža. Nezoderie ho, kým kus bude trvať z neho.“

A Miško neodolal takýmto lákadlám. Nikdy neprišiel naprázdno z mesta. Žena mu nedohovárala, veď to bolo jej miláčkovi. Ba radovala sa, že jej bude v školách chodiť pekne, ako zo škatuľky.

Pred synovým návratom celý týždeň radila sa so ženami, čo sa tomu rozumely, ako synka cez vakácie chovať.

„Veď kaše mu len nenavarím— no a švábky ani tak. Nebožiatko, už odvyklo od hrubých jedál; zje lyžičku-dve — a má dosť.“

„Ja, veru je tak“, prisviedča jej horárka.

„Pirohy s tvarohom — to by bolo dobre“, nadhodila Zuzka.

„I to len raz-dva: to je priťažké.“

„Halušky s bryndzou, to rád jedával.“

„No — to tiež len niekedy.“

„Nuž a čo mu variť?“ Zuzka si už nevedela rady — čo lepšie vedela variť, to už spomenula. Jej kuchárske vedomosti boly už na dne.

„Nuž, vyprážané kurčatá sú dobré.“

„Bože môj — to je veľmi drahé. Ja som ich už popredala, po desať groši. Iba ak ešte raz podsypem, akurát jedna kvoká,“

„Kúpite mu niekedy i mäsa.“

„Nuž a akože! V nedeľu, tri, štyri funty.“

„Ach, ba, pol funta mu je cez uši. Budete si pýtať i pečienky na prívažok, a hodíte mu z nej halušiek pod polievku.“

„A ako to treba? Ja hriešna stvora ani len to neviem.“

Keď Cyril prišiel domov, začala ho kŕmiť jedlami od výmyslu sveta. Veru na Ferancovie stole ich ešte nikdy nebolo —ani nikde inde. A Cyril? On vkradol sa vše do kuchyne a najedol sa toho, čo bolo otcovi a čeľadi nachystané. Mať ho raz dochytila pri tom a zalomila rukami: „Bože môj — chlapče, čo to ješ? Nešťastné dieťa, ochorieš mi tu. To je sedliacke jedlo.“

Chlapec rozosmial sa jej pred očami. Otcovi sa to zapáčilo, zastal syna: „Ale, stará, daj mu ty pokoj. Ak to radšej je — nech sa mu stane po chuti.“

Od tých čias starosti matkine sa zmenšily. Keď on vie i sedliacke veci jesť, načo by mu varila osebe? Iba aby mu dala preca nejakú prednosť, oddelila ho na mištičku a lepšie mu vše zapražila.

Teraz už druhé vakácie trávi doma. Stará už prišla do koľaje: vie, čo mu variť a čo nie. Nepokladá ho už za akúsi vyššiu bytnosť, ale za človeka, ktorý, pravda, viac vie, než celá dedina spolu, ale zato zje i kapustu so švábkou.

Kapitola 4

Cyril chytil sa biča, že bude voly poháňať. Ale otec už nerád vidí, keď pletie sa mu do roboty. On jeho pomoc prijme len vtedy, keď si ináč nijako nevie pomôcť. On by bol najradšej, keby jeho syn len za stolom sedel a čítal. To je jeho robota, a nie bič a pluh. Cyril by zas cez leto najradšej bol v poli vôkol otca, veď dosť sa nasedí cez zimu pri knihách. No, neopovážil sa predniesť túto túžbu otcovi, lebo by ho bojsa zarmútil. Celý týždeň by bedákal, čo vraj povie dedina, keď Ferancovie študenta vidí v poli hrabať, alebo snopy snášať. Preto Cyril najviac doma sedáva — kým je i otec doma; ale ako čuje, že otec nohu niekam vytiahol, vybehne i on na cestu a zamieša sa medzi starých kamarátov, s ktorými sa kedysi hrával, a nadpriada priateľstvo, na krátky čas školami pretrhnuté. Deti najprv bočia od neho, no, pomaly oboznámia sa znova a Cyril ožije medzi nimi. Je v svojom živle, medzi seberovnými.

Starý zas toto nemôže nijako zniesť. Okríkne ho prísne, čo by ináč ani neviem za čo neurobil.

„A čo ty máš medzi nimi? Var‘ sa chceš ešte medzi nich rátať? Nuž ale si ty v svete bol na to, aby si sa so sprostými deťmi kamarátil? Keď už chceš ísť — choď do školy alebo do fary medzi hodných ľudí. Tomu sa už budem tešiť.“

No, Cyrila zas toto netešilo. Do fary nechodil, lebo ako by on ta šiel? Čo by tam robil? Pán farár spytoval by sa ho perfectum od fio, alebo imperativus od fero. Nuž a keby mu ho i uhádol, nedostal by toľko pochvaly, ako keď deťom conjuguje laudo. Preto, že sa fary stráni, i mať mu dohovárala „Synku, čo nejdeš do fary? Tam ťa vovedú do svetlice a ukážu ti všelilijaké knihy. Uč sa od mladi od hodných ľudí, potom ako by si to našiel. Tam ťa veru zlému nenaučia, len dobrému.“

Ale Cyril nešiel a nešiel. Myslel si, že už nemá čo hovoriť s pánom farárom, keď i tak už bol s ním minulej nedele pred kostolom. Pán farár vypýtal sa ho jedno-druhé: už teraz nemá sa o čom s ním shovárať. Ale rodičia ho len nútia, aby šiel, veď ako milo mu podal pán farár ruku. Hej— Miško a Zuzka tým stisnutím ruky majú všetky útrapy štedro zaplatené. Ako ich to pozdvihlo už v očiach susedov, keď duchovná osoba podá ich dieťaťu ruku a shovára sa s ním.

Ale čo sa dnes stalo, to prevyšuje už všetko ich očakávanie. Z farského dvora vyšla slúžka a hrnie rovno do Ferancov. Vyjasnená jej tvár predzvestuje manželom, ešte pri voze zamestnaným, akési milé prekvapenie.

„Dobre, že ste doma — ja že vás nenajdem. Ach, aká pohoda! Zbožie ani páper!“

„Veru, chvalabohu — takejto žatvy nepamätám. Ani len nekvaplo na

úrodu.“

„I nasvážali ste hodne — za troch.“

„Nono, Pán Boh požehnal.“

Slúžka chcela zaviesť rozhovor, lebo myslela, že sa to ani nepatrí len tak naponáhlo povedať, čo treba, a ísť. Ona chce na to prísť okľukami: pomaly, ale isto.

„Ach, i študent pomáha: pekne, no! Akože sa mu páči doma? Ale — aby ho neuriekla — žíri mu; neznať na ňom biedy. No — nech mu len Pán Boh pomáha, aby bol z neho hodný človek, aký sú náš pán. Bude mu vždy dobre — ako na hody.“

„Ako Pán Boh dá“, poznamenala gazdina.

„Ono ak sa bude usilovať, bude mať vždy svoj istý kus chleba. To i náš pán povedajú — a tí veru vedia.“

„Čidali vedia“, prisviedčal gazda.

„Ale keď len nepríde do fary! I pán vše spomínajú: Len kde je, vraj, ten študent Ferancovie, keď ho nevídať. Choď, Katra, a povedz jeho materi, nech ho vypraví na obed. Nuž tak, aby váš študent prišiel na obed.“

Zuzka zostala, ako by jej nohy zarazil do zeme. Nevládala ani údom pohnúť. Konečne vypukla skoro v detinskú radosť.

„Ale môj syn... na obed! Pane Bože... toľké ustávanie! Veru mohli sa neustávať, o tom sme sa ani nenazdali. Óvy, óvy! Kedy sa im odslúžime?“

Študenta pozvanie neprekvapilo tak mile, ako jeho mať. Práve mal na jazyku, že sa preca ide pýtať do poľa, sadne na voz a pôjde. A tu takáto prekážka! Otec nepýtal sa mnoho syna, hneď poďakoval sa pánu farárovi i pani farárke za pozvanie.

„Nuž, nech len príde. Pán a pani budú v svetlici.“ A Katrena odbehla preč.

Stará objala syna. Mal sa zajsť v jej náruživom objatí. Hrdúsilo ho. Celá bola ako vymenená.

„Ach, kvet môj zlatý! Takejto radosti sa dožiť! Do svetlice... chlapče, pôjdeš do svetlice! Vieš, čo je to — ísť do farskej svetlice? Ta ani rychtára nepustia... ba ani hajtmana. A ty budeš si tam sedeť... pri jednom stole, z jednej misy jesť... s takými ľuďmi! Ach!“

„Hja, veru, Cyrko — budeš dnes po pansky jesť. Chlapče, aby si nezabudol ďakovať... aby som necítil hanby pre teba, lebo v takom dome neobedúva hockto. To už veru nie. Koho si tam videl z dediny pri obede? Veru nikoho. Ty budeš prvý — samý prvý.“

. „A ešte takto pekne zavolajú... a kto vie, čo pristroja! Ach, keď som neodkázala, aby sa netrápili veľmi pre teba. Ale zabudla som, ako na smrť. Keby var‘ zabehla, že ty hocčo zješ...“

Zuzka pojala syna do izby a obracala ho do samého obeda. Posnášala všetky šaty a skúšala na ňom, ktoré mu najlepšie pristanú. Obliekla ho do nových; bol ani namaľovaný panák.

„Polož si klobúk na hlavičku. Tak! A keď ho budeš snímať, nože

nepochlp si vlasy. Teraz sním!“

Cyril sňal klobúk, mať nebola spokojná s pokusom.

„Na hviezde ti jeden chlp odstáva. Ja neviem, čo sa nechce uľahnúť. A chodník ti je nedobre predelený. Povedala som ti, predeľ chodník na boku, a nie na prostriedku. To každý mládenec z dediny tak nosí. Keby ti len bola kúpila pomády, vlasy hneď inakšie stoja. Ná!... a mašličku som zabudla. Dobre, že mi prišlo na um! Bola by ťa veru bez nej poslala. Kto vie, či by ťa neboli i vrátili. Pripniže si ju, či ti pristane.“

Cyril poslúchol matku, no nebola spokojná.

„Ja neviem, ale háčik akosi veľmi napína šnúrku a mašľa sa preto nakrivuje. Počkaj, donesiem ti šálik — ten si uviažeš.“

A Zuzka chytro bežala do komory. Počuť šuchot, ako keď sa šaty prehadzujú: víko zapadne, a šálik je tu.

„No, to ti bude azda lepší. Uviažeme ho... takto. Len si daj pozor, aby si ho dobre mal. Tak. Ja — strapce nepotískaj pod kabát; veď sú zlaté! Čo by si ich mal zatískať, var‘ si ich ukradol?“

Cyril stál, ako voskový panák, naprostred izby; neopovážil sa ani prstom hnúť, aby si šaty nepokrčil. V tom napnutí čuvov začaly sa mu ruky potiť; cítil sa cudzo, neprirodzene.

„No, teraz si vlož šatôčku do vrecka. Nevtískaj jej dnu, do gundže: celý kabát bude ti odstávať, ako bys‘ niesol plnú kešeňu hrušiek. Rožtek z nej môže ti von trčať. Čo by nemohol, veď je biela. Kúpila som ti ich dvanásť — po dvanásť groši. A keď ta prídeš, vieš, čo máš urobiť?“

„Ruku bozkať.“

„Ach, ba... najprv povieš: Šťastlivý, dobrý deň vinšujem, a potom len bozkáš ruku pánu farárovi i pani farárke. A sadni si k stolu pekne, aby si oň neopieral lakťom.“

„Veď nie.“

„Ty — a moc nejedz... ak sa i nenaješ, preto nič. Nahradíš si doma. Čo by povedali, nech by si moc zjedol! Ešte by si bojsa mysleli, že ťa tu hladom morím.“

„Veď!“

„No, tak, syn môj drahý! A pri jedení len zvoľna, nič sa nenáhli. A Bože ťa nebeský chráň, aby si sa polial. O šaty by nebolo ešte nič ... ale tá hanba; A aby si lyžku nesložil samý ostatný. A daj ju pekne nore dnom, aby sa nenazdali, že si sa nenajedol. Ruky si tiež neomasť. Ak sa ti. pridá, utri si ich — na to je šatôčka. No, a teraz už choď. Drž sa pekne — mne Katrena všetko vyrozpráva, ako sa tam zachováš.“

Cyril sa hodil matke do náručia a objímal ju náružive. Jeho pohľad je taký horúci, taký prosebný...

„No, dobre — čože chceš?“

„Mamo, nehnevajte sa... ja nejdem.“

Stará ostala ako skamenelá. Nevedela, čo napochytre urobiť. Vytrhla sa z jeho objatia a neláskave, skoro kruto ho odstrčila.

„Abys‘ mi to viac nepovedal... lebo... prinesieš ma o rozum.“

„Mamo — ja sa bojím.“

„A koho?“

„Len tak.“

„A čo by si sa bál, keď ťa zavolali... Blázon, on sa bojí. Oni sa trápia, zavolajú ho, a on sa bojí! Povedia o tebe: Veru tí Ferancovci vychovali syna, čo je ani k Bohu, ani k svetu. Nuž načo my nakladáme na teba: aby si sa bál? Nie na to, aby si sa vedel zmestiť i ta?“

Cyril nechutne chytil sa klobúka. Odvrávať sa neopovážil už. Výhovorky tu nespomôžu: povolili by mu všetko iné, len toho nie. Sobral sa.

Ale starej to zavrtelo v hlave. Pomyslela si: „Nepôjde. Deti ako deti — nemá rozumu a k dobrému chuti. Aby mu pred farskými vráty neprišlo zas niečo na um. Radšej pôjdem za ním“, a vybrala sa za chlapcom.

Cyril sa zakrádal ako hriešnik pred súd. Akási neurčitá bázeň zmocnila sa ho. Na srdci cítil ťarchu ako ťažký kameň. Cítil ochablosť, nielen duševnú, ale i fyzickú. Bol by najradšej ponad plot do záhrady; tam pod stromom v chládku dobre sa leží. No takto, on neskúsený musí do fary — dosiaľ len lyžicou jedával, a dnes musí i s vidličkou zachodiť, i s nožom, Bože, aký to bude prísny súd nad ním, ak sa mu niečo pridá. Prvý raz v živote opanoval ho pocit opustenosti. Má rodičov, a je preca len ako sirota. Rodičia — veď tí sami nevedia, ako sa má pri stole držať, akože mu poradia? Zpoza humán počuť deti. Tam na jednom dreve sa kolíšu. Srdce mu piští za nimi — ako dobre by bolo, keby mohol k nim. Nuž a čo mu prekáža? Tu jeden plot... ten sa ľahko preskočí. Keď ho budú hľadať, utečie ta do hory — o hlade, ako chce. Už ho bádalo do boku, aby preskočil, žily pod kolenami šteklily ho... No, raz, dva! Vtom sa ozve za ním známy hlas: „No, len sa neboj. Veď sú to dobrí ľudia. Ja idem za tebou.“

„Aha — preca — tu je mať.“ Aspoň za ním ide, to ho teší. S rozochvelým srdcom položil dlaň na kľučku a vstúpil do dvora. Napravil si naponáhle šaty, prihladil vlasy, postavil klobúk, pozrel na šatôčku, narovnal šálik a s hlbokým vzdychom kráčal popri záhradke ku dverám.

Zo záhrady nenazdajky vystúpil pán farár v dlhom bielom kabáte. Pomätený Cyril zabudol, čo povedať. Napokon vybúšilo z neho:

„Dobré ráno vinšujem!“

„Á — servus, frater! To ty akosi dlho spávaš, keď ti je ešte len ráno. My sme ťa na obed volali.“

Cyril stál ako obarený. Nevedel si vysvetliť, či je ráno a či obed. V nedorozumení stál nepohnute, ako kolík v plote. No, mysliac si, že prišiel včas, rozľútostený bral sa na odchod. Pán farár mu zastúpil cestu.

„Nono — var‘ by si už išiel. Hoj, počkaj — a neboj sa ty nič.“ A širokou, mäkkou dlaňou pritlačil mu klobúk k hlave a zvŕtal mu ho. Cyril sa chytilb klobúka, že si prihladí pochlpené vlasy, no pán farár nedopustil mu toho.

Potriasol hlavou a spýtal sa:

„Scis ne latine, frater?“

Cyril sa osmelil a rezko odpovedal:

„Scio.“

„Bene! Ergo: quot sunt partes orationis?“

„Ja... my sa to tak neučíme, odvetil zahanbený Cyril.

„No, bene, bude z teba perillustris, len sa uč. A teraz povedz: vieš sa na stromy škriabať?“

Cyril sa potuteľne usmial, mysliac, že ho to potvárajú zo záhradného zlodejstva. Prišlo mu na um, ako ho chytili v školách na jabloni a ako im umkol.

„No, keď sa vieš — pôjdeš sem na višne.“

Cyril si to nedal dva razy povedať. V nových šatách, s pozláteným šálikom driapal sa na strom. Plátené futro šiat a košeľa pri rýchlych pohyboch šušťaly Horko-ťažko vyčistené čižmy stratily všetok lesk — boly poškúľané. Šálik so zlatými strapci už nevisel voľno dolu, ale založil sa za košeľu a zapadol za jej golier. Klobúk mu konárik strhol s hlavy a hodil na pažiť pod strom. S mäkkými kučerami jeho pohrával si vetrík. No, Cyril si toho nič nevšímal, cítil sa dobre, opravdove — ako doma. Všetky regule, čo mu predriekala mať, vyšumely z hlavy: on je zas voľný, svojský.

A tohto všetkého všimla si žena, čo hľadela škulinou cez vráta a sledovala pilne každý pohyb chlapcov. I raduje sa, že bol tak milo prijatý; len to ju mrzí, že takýto rozstrojený sadne si k stolu. O šaty jej nejde, že sa derú; veď jej syn musí sa len niečím i odslúžiť za obed.